

Menetelmiä reppuun – välineitä oppilaitosten yhdenvertaisuustyön tueksi

Potentiaali-hankkeen koulutusiltapäivä
9.12.2021 klo 13–16

Laura Paaso & Mona Eid,
Oulun ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

Sari Miettinen, Turun yliopisto, tulevaisuuden tutkimuskeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Ohjelma 9.12.2021

n.13:00-14.30

- Tietoa Potentiaali-hankkeesta
- Herättelyä aiheeseen (Teflon-testi)
- Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen opetuksen ja ohjauksen käytännöissä?
- Tauko

n. 14:45-16:00

- Menetelmiin tutustumista: potentiaalipolku.fi, Opo-tunti, videot ja keskustelukysymykset, muut
- Yhteenvetoa

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Koulutuksen toimintasäännöt

1. Pyri rakentavaan keskusteluun ja puheenvuoroihin. Kohdista kritiikki asiaan, älä ihmiseen.
2. Muilla osallistujilla voi on erilainen tausta, mieltymykset ja elämäntilanne kuin sinulla. Ota siis tämä huomioon keskustellessasi.
3. Älä oletta, vaan kysy. Emme voi tietää toisen kokemusta, ajatuksia, elämäntilannetta tai itsemääritelyä identiteettiä.
4. Huolehdi, että kaikki halukkaat tulevat keskustelussa kuulluiksi ja pääsevät osalliseksi.
5. Tyhmiä kysymyksiä saa kysyä ja mokat ovat sallittuja. Annetaan toisillemme tilaa erehtyä ja ollaan armollisia, itsellemme ja muille.
6. Syrjivä tai sortava kielenkäyttö ei ole sallittua.

Potentiaali-hankkeen toteuttajat:

OPIKELUN JA
KOULUTUKSEN
TUTKIMUSSÄÄTIÖ

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

jamk | Jyväskylän
ammattikorkeakoulu

OAMK
OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

Koordinaatio: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto
Kesto: 1.4.2019–31.12.2021
Päärahoittaja: Sosiaali- ja terveysministeriö / Euroopan sosiaalirahasto,
Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 (hankekoodi S21690)

**TURUN
YLIOPISTO**

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Mitä?

- Tavoitteena lisätä ohjaus- ja opetustyön ammattilaisten osaamista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä käytännössä eli esim. miten sukupuoli ja muut yksilöiden väliset erot tulisi ottaa huomioon opetuksessa ja ohjauksessa
- Hankkeen toiminta tähtää koulutuksen ja ammattien segregaaation (eriytyminen sukupuolen mukaan) purkamiseen
- Tuotamme tietoa ja kehitämme konkreettisia menetelmiä ohjaus- ja opetustyön tueksi
- Koulutamme:
  - Ohjaustyötä tekeviä eri organisaatioissa kuten Ohjaamot, nuorisotoimi, TE-toimistot
  - Ohjaus- ja opetustyötä tekeviä yläkouluissa ja toisella asteella

Miksi tärkeää?

Koulutuksen ja ammattien jakautuminen voimakkaasti naisten ja miesten aloihin tuottaa aiheuttaa haasteita sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla:

- Palkkaerot, vanhemmuuden kustannusten epätasainen jakautuminen, töiden arvostus yhteiskunnallisesti
- Tarjolla olevat työt ja työvoima eivät kohta (kohtaanto-ongelma)
- Maailmojen ja kokemusten eriytyminen: vaikutus segregoituneen alan palveluihin ja tuotekehitykseen
- Yksilön ja yhteisön hyvinvointi → normit ja oletukset voivat estää yksilöä toimimasta yhteiskunnassa

Hankkeessa tuotetaan

- Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen opetus ja ohjaus opiskelijan polulla -malli
- Potentiaali-hanke suosittelee -videolista & keskustelukysymykset
- Potentiaalipolku-sovellus ohjauksen tueksi: www.potentiaalipolku.fi
- Malli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteuttamiseksi oppilaitoksissa
- Malli turvallisemman tilan periaatteiden luomiseen oppilaitoksissa ja organisaatioissa
- Osallistava työpajamalli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteemojen käsittelyyn oppilaitoksissa
- Yhdenvertaisuus opetuksessa ja ohjauksessa -verkkokurssi
- Yksittäisiä harjoituksia ja välineitä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien teemojen ja segregaaation käsittelyyn oppilaitoksille, järjestöille, kuntien ohjauspalveluille
- Myyttejä purkava videosarja

www.potentiaalihanke.fi/materiaalit/

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Teflon testi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Harjoitus: Teflon-testi

- Ota esille kynä ja paperia

Harjoitus on mukailtu seuraavasta lähteestä:

Rauhankasvatusinstituutti: Teflon-testi.

<http://www.rauhamaassa.fi/wp-content/uploads/2018/01/Teflon-testi.pdf>

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

1. Kuinka usein joudut elämässäsi **epämukaviin tilanteisiin** tai epämukavan erityishuomion kohteeksi seuraavien ominaisuuksiesi takia?

- Ikä
- Etninen tausta
- Kansalaisuus
- Äidinkieli tai kielet
- Uskonto tai maailmankatsomus
- Sukupuoli
- Sukupuoli-identiteetti ja tapa ilmaista sukupuolta
- Seksuaalinen suuntautuminen
- Vammaisuus
- Terveystila
- Poliittinen mielipide/vakaumus

Laske jokaisen ominaisuuden kohdalla pisteet seuraavasti:

Usein: 3 pistettä

Joskus: 2 pistettä

Harvoin: 1 piste

En koskaan: 0 pistettä

Laske lopuksi yhteen kaikki saamasi pisteet.

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

2. Kuinka usein **tarkoituksella jätät kertomatta** seuraavista ominaisuuksistasi, koska epäilet sen johtavan epämukaviin tilanteisiin tai epämukavaan huomioon?

- Ikä
- Etninen tausta
- Kansalaisuus
- Äidinkieli tai kielet
- Uskonto tai maailmankatsomus
- Sukupuoli
- Sukupuoli-identiteetti ja tapa ilmaista sukupuolta
- Seksuaalinen suuntautuminen
- Vammaisuus
- Terveystila
- Poliittinen mielipide/vakaumus

Laske jokaisen ominaisuuden kohdalla pisteet seuraavasti:

Usein: 3 pistettä

Joskus: 2 pistettä

Harvoin: 1 piste

En koskaan: 0 pistettä

Laske lopuksi yhteen kaikki saamasi pisteet.

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Vastaa kyselyyn mentimeterissä

Kuinka paljon sait teflon-testissä pisteitä yhteensä? (kysely on anonyymi)

Linkki ilmestyy chatiin:

<https://www.menti.com/9zz6zv7jwo>

Kirjaa Padlettiin itseksesi (10 min)

- Mikä oli välitön reaktiosi tai tuntemuksesi saamaasi pistemäärään ja pisteiden jakautumiseen kaikkien osallistujien kesken?
- Mitä testi tuo mielestäsi näkyville? Tai peittää?
- Mitä ajattelet, että pistemäärät kertovat osallistujajoukosta tai suomalaisesta yhteiskunnasta?
- Jos sinun oli vaikea laskea pisteitä jossakin testin kohdassa, niin mikä se kohta oli ja miksi?
- Syntyikö uusia oivalluksia? Jos, niin minkä asian suhteen?
- Padletin linkki (tulee chattiin):
<https://padlet.com/Tulevaisuusohjaus/xq4cweamphcbc1m5>

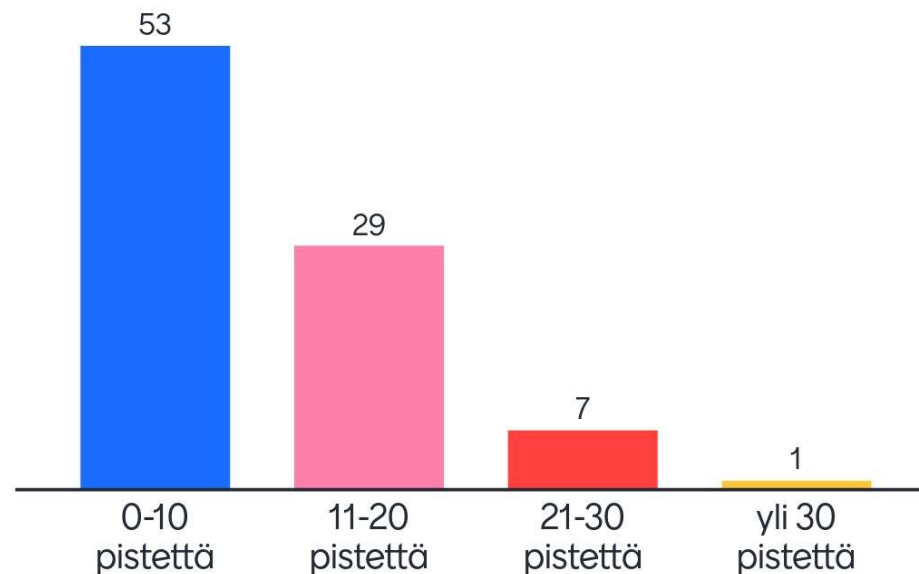
Pienryhmäkeskustelu (15 min?):

Keskustelkaa Padlettiin kirjatuista havainnoista.

Yhden esimerkkiryhmän vastaus (opettajan pedagogisten opintojen opiskelijat, syksy 2021)

Kuinka paljon sait teflon-testissä pisteitä yhteensä?

Mentimeter

Koulutuksessa 130 osallistujaa, vastaajia 90.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

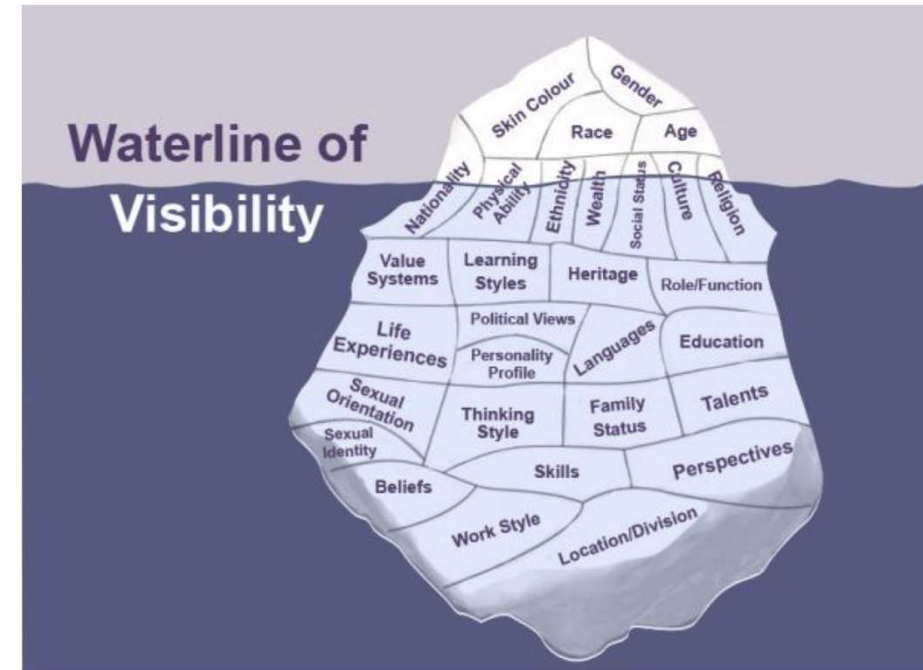
Etuoikeudet ja normit

- Haluamme ajatella että osaamme huomioida erilaiset ihmiset ja kohtelemme kaikkia samalla tavalla
- Tämä on harvoin totta, ehkä jopa mahdottomuus.
- Meillä kaikilla on erilaisia etuoikeuksia suhteessa toisiimme ja meitä kohdellaan eri tavoin niiden takia.
- Voimme olla etuoikeutettuja jonkin asian suhteen (esim. taloudellinen tilanne) ja marginaalissa toisessa (vammaisuus).
- Joillakin etuoikeuksia on enemmän kuin toisilla.
- Etuoikeudet voivat näyttäytyä ja alkaa toimia normeina siitä mikä on oikein tai toivottavaa

Mitä näemme ja mitä sen perusteella luulemme tietävämmme toisesta?

- Omien etuoikeuksien tunnistaminen ja niistä tietoiseksi tuleminen auttaa huomaamaan mitä pidämme itsestään selvänä, normina tai mikä jää meiltä jopa tunnistamatta tai huomaamatta etuoikeutemme takia.
- Kaikki etuoikeudet tai marginalisoivat seikat eivät ole näkyviä tai tule esiin kuin vain tietyissä tilanteissa.
- Emme siis voi tietää keitä mitkään etuoikeudet tai syrjinnän kokemukset koskettavat – ellei asioista keskustella.

Brook Graham Diversity and Inclusion consulting
Company <http://www.brookgraham.com/>

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen opetuksen ja ohjauksen käytännöissä

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Tasa-arvotyö oppilaitoksissa?

- Potentiaali-hanke toteutti 2020 kyselyn (N=709) opetus- ja ohjaustyötä tekeville. Vastaajista 72 % työskenteli peruskoulussa tai toisella asteella.
- Vastaajien työpaikoista suurimmassa osassa oli toiminnallinen ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (=tayv-suunnitelma), mutta niiden sisällöt olivat suurelle osalle vieraita.
- Toiminnallisella tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmalla pyritään tekemään opetus- tai ohjausympäristöstä turvallinen ja vastaanottava. Suunnitelma on lakisääteinen.
- Suunnitelma ja sitä pohjustava valmistelu auttavat työntekijöitä ohjaustilanteissa. Suunnitelmassa voidaan esimerkiksi ennakoida tilanteita, joissa ohjattava tarvitsee erityistä tukea tosiasiallisesti tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi.

Jänkälä, J-P (2020) Hyvä suunnittelu edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. <https://www.potentiaalihanke.fi/tayv-suunnittelu/>

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Valmiuteni puhua aiheesta ovat hyvät (%)		
	Oppilaitos (perus+2.aste)	Muu nuorisopalvelu
Ikä ja elämänvaihe	75	80
Sosiaaliset suhteet	66	82
Hyvinvointi ja terveys	61	77
Sosioekonominen asema	58	73
Sukupuoli	56	57
Alueellinen eriarvoisuus	49	57
Koulutus- ja uravalintojen eriytyminen	49	52
Seksuaalinen suuntautuminen	51	51
Työelämän tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	50	46
Etnisyys	45	34
Uskonto	45	41
Vammaisuus	41	39
Vastaajamäärä (100 %)	496	166

**Potentiaali-hankkeen kysely 2020
opetus- ja ohjaustehtävissä
toimiville (N=709)**

Kyselyn tulokset ja analyysit:

<https://www.potentiaalihanke.fi/category/kysely/>

Potentiaalihanke.fi

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Käsitetuntemus

	Tunnen käsitteen hyvin	Olen kuullut, mutta en oikeastaan tiedä sen sisältöä	Käsite on minulle vieras
Sukupuolen mukainen segregaatio	50 %	33 %	17 %
Sukupuolistereotyytiat	89 %	10 %	2 %
Seksuaalinen suuntautuneisuus	95 %	5 %	0 %
Saavutettavuus	64 %	26 %	9 %
Sukupuolitietoisuus/-sensiivisyys	76 %	21 %	3 %
Kieli- ja kulttuuritietoisuus	79 %	19 %	2 %
Kulttuurinen moninaisuus	85 %	14 %	1 %
Rodullistaminen	52 %	36 %	12 %
Perheiden moninaisuus	89 %	10 %	1 %
Sukupuoleen perustuva syrjintä	94 %	5 %	1 %
Moniperusteinen syrjintä	39 %	35 %	26 %
Intersektionaalisuus	17 %	36 %	48 %

Potentiaali-hankkeen kysely 2020 opetus- ja ohjaustehtävissä toimiville (N=709)

Kyselyn tulokset ja analyysit:

<https://www.potentiaalihanke.fi/category/kysely/>

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää sanastoa:

<https://www.potentiaalihanke.fi/sanasto/>

Antirasistinen sanasto:

<http://www.fem-r.fi/sanasto/>

Potentiaalihanke.fi

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen opetus ja ohjaus opiskelijan polulla

Keskustelu pienryhmissä

Miettikää mitä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita opiskelijan polulla voi tulla vastaan?

Miten otetaan puheeksi opiskelijan taustaan ja elämäntilanteeseen liittyviä em. teemoja?

Mitä konkreettisia kokemuksia teillä on näistä aiheista?

Kirjatkaa ajatuksianne Padlettiin.

<https://padlet.com/Tulevaisuusohjaus/igvay7xt48rnw29b>

Tauko 15 min

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Dialoginen kohtaaminen ja puheeksi ottaminen

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Yhdenvertaisuutta edistävät dialogitaidot

Vuorovaikutuksessa tärkeää on että...	Dialogitaito
kaikki osallistuvat ja ovat osallisia toiminnassa	symmetrinen osallistuminen, vastavuoroinen toiminta, luottaminen
kaikkia kuunnellaan ja kaikki tulevat aidosti kuulluiksi	symmetrinen osallistuminen, sanatarkka vastaanottaminen, kuuntelu, kompakti ilmaiseminen
kaikkia kohdellaan tasavertaisesti	itsen ja toisen kunnioittaminen
suhtaudutaan mahdollisimman ennakkoluulottomasti toisiin ihmisiin	omien ennakkokäsitysten ja lähtöolettamusten tiedostaminen
ei oleteta, vaan kysytään henkilöltä hänen ajattelustaan	puhtaiden avoimien kysymysten muotoileminen, toisen ajattelun avaamisena
voi ja uskaltaa ilmaista vapaasti oman mielipiteensä	avoin, vilpitön ilmaiseminen

Miten dialogitaidot tukevat yhdenvertaisuutta opetuksessa ja ohjauksessa -
artikkeli; lyhytlinkki <https://bit.ly/DialogitaidotJaYhdenvertaisuus>

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

5+1 vinkkiä

1. Keskity eli ole läsnä
2. Kunnioita
3. Kuuntele
4. Kysy tiedustelevin, avoimin kysymyksin
5. Kannusta ja kannattele dialogia
6. (K=kehitteillä oleminen ja sen sietäminen)

Sukupuolitietoinen kielenkäyttö turvallisen tilan luojana?

- Tuo sukupuoli esiin vain, jos se on merkityksellinen käsiteltävän asian kannalta
- Vältä toistamasta sukupuoliin liitettyjä kaavamaisia yleistyksiä, oletuksia, stereotypioita ja normeja
- Merkitse sukupuolet symmetrisesti, esimerkiksi nais-etuliitteen käyttö ei ole suositeltavaa silloin, jos myöskään mies-etuliitettä ei käytetä
- Muista sukupuolen moninaisuus. Silloin kun kyse ei ole vain naisista ja miehistä, puhu (kaikista tai eri) sukupuolista tai myös erikseen esimerkiksi intersukupuolisista ihmisistä ja transihmisistä.
- Vältä ilmaisuja molemmat, kummatkin ja vastakkaiset sukupuolet
- Käytä opiskelijoiden omia määritelmiä itsestään ja sukupuolestaan

Lähde: THL 2019: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolitietoinen-viestinta#vinkkeja%20kielenkayttoon>

Potentiaalihan

Rodullistaminen

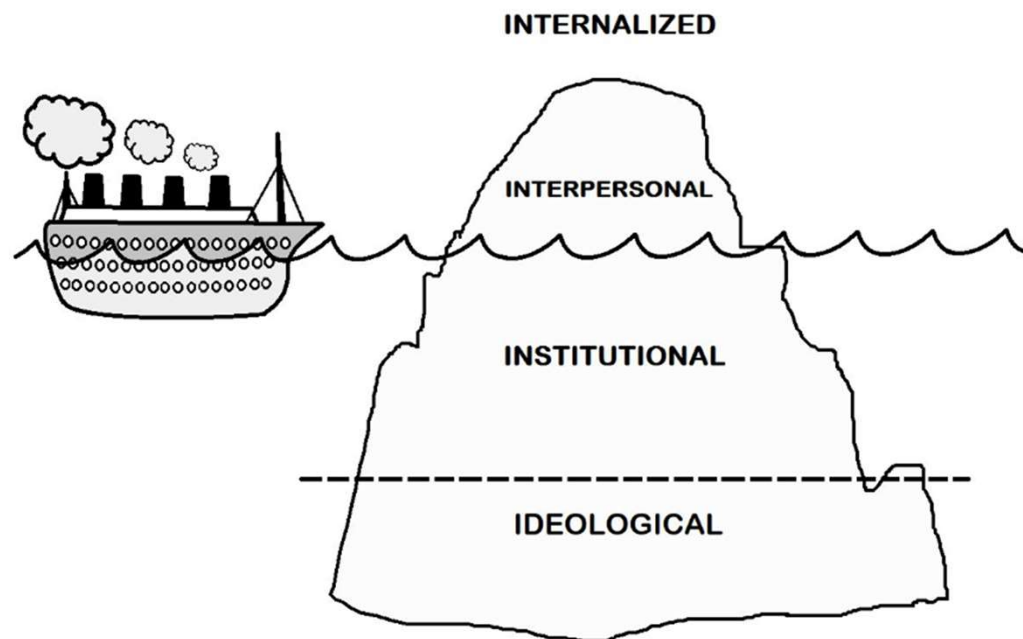
- Yksilöön suhtaudutaan stereotyyppisesti tai negatiivisesti hänen ihonväriinsä, "etnisyytensä" ja/ tai uskontonsa vuoksi
- Rodullistettuja vähemmistöjä Suomessa ovat näkyviin vähemmistöihin kuuluvat esim. romanit tai muslimit mutta myös esim. saamelaiset ja venäläiset

Kuva: Markus Spiske/ Unsplash

Tunnista rasismin eri tasot

- ideologinen
- rakenteellinen,
- yksilöiden välinen,
- sisäistetty
- **Moniperusteinen syrjintä**
yksilö tulee syrjityksi
useamman henkilökohtaisen
ominaisuutensa perusteella

Picture: www.poweshift.org

Potentiaalihanke.fi

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Antirasismi

- Pyrkii purkamaan valkonormatiivisuutta
- Antirasismi on aktiivista toimintaa joka tähtää
  - ennakkoluulojen tunnistamiseen myös itsessä
  - rasismin purkamiseen rakenteissa, poliittisessa toiminnassa, käytännöissä, lainsäädännössä ja asenteissa
  - vallan tasa-arvoisempaan jakaantumiseen

“The beauty of anti-racism is that you don’t have to pretend to be free of racism to be anti-racist. Anti-racism is the commitment to fight racism wherever you find it, including in yourself. And it’s the only way forward.”

IJOEMA OLUO

girls
inc.

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

ANTIRASISTINEN PROSESSI

Lähde: <https://cardinalatwork.stanford.edu/manager-toolkit/engage/ideal-engage/anti-racism-toolkit>
od Nitin (OM)

Kuva: Nitin Sood, Oikeusministeriö

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kohti yhdenvertaisempaa oppimisympäristöä

- Tarkastellaan omia etuoikeuksia
- Tunnistetaan valta-asemat ja keitä ovat yhteiskunnan “hiljaiset”
- Tiedostetaan omat ennako-oletukset ja ennakkoluulot
- Käytetään kulttuurisia taitoja ilman arvottamista
- Tunnistetaan että kaikki olemme hybridejä: kulttuurit eivät ole kiinteitä tai staattisia
- Tunnistetaan rakenteellisia epätasa-arvon paikkoja
- Toimitaan liittolaisena vähemmistöille > pyritään purkamaan syrjiviä käytäntöjä ja eriarvoistavia rakenteita kun niitä huomataan

Kuva: NeOnbrand / Unsplash

Kohti yhdenvertaisempaa oppimisympäristöä

- Kohdataan oppilaat yksilöinä
- Annetaan tilaa itsemääritykselle
- Vältetään puheissa kategorisointia ja vastakkainasettelua (me-he)
- Mietitään ryhmyttämistä ja vältetään ryhmyttämistä kategorioiden perusteella
- Tarjotaan samastumisen kohteita näkyviin vähemmistöihin kuuluville ja muille vähemmistötaustaisille
- Pyritään järjestämään monenlaisia osallistumisen tapoja ja rakennetaan kaikille tunne osallisuudesta
- Puhutaan ihmisoikeuksista ja toisten kunnioittamisesta – ei suvaitsemisesta!
- Puututaan syrjivään kieleen
- Ei vähätellä rasismikokemuksia
- Selitetään käsitteitä kuten rasismi, ei käytetä kiertoilmaisuja
- Vältetään sanomasta että ”en näe värejä”
- Tehdään selväksi oppilaille miten syrjintätapauksissa toimitaan ja kehen ollaan yhteydessä
- Konkretisoidaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua yhdessä oppilaiden kanssa

Mitkä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen
liittyvät teemat tai tilanteet olet kokenut
haastaviksi ottaa puheeksi ja miksi?

Mikä on auttanut/toiminut näissä tilanteissa?

Kirjaa Padlettiin:

<https://padlet.com/Tulevaisuusohjaus/355htzcrhidqkwjn>

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Menetelmiin ja toimintamalleihin tutustuminen

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Potentiaalipolku.fi

Maija Kerkola
Hämeen ammattikorkeakoulu /
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Potentiaalipolku.fi

- Uraohjauksen ”työkalu”
- Kannustaa opiskelijaa oman koulutuksen ja työuran suunnitteluun. Sen avulla voi tunnistaa itsessä asioita, joilla on merkitystä omiin valintoihin
- Toimii puheeksi ottamisen välineenä
- Toimii sekä mobiililaitteella että pöytäkoneella (näkyvä mukavampi kännykällä)
- Maksuton

Tavoitteet

- Toimijuuden vahvistaminen
- Näkökulmien avaaminen
- Rohkaisu omannäköisiin valintoihin
- Rohkaisu irrottautua yhteiskunnan odotusten mukaisilta urapoluilta
- Segregaation purkaminen
- Omiin päätöksiin vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen
- Omien vahvuuksien ja kehittämiskohteiden tunnistaminen
- Kannustus tavoitteiden asettamiseen ja oman tulevaisuuden suunnitteluun
- Etenemisen esteiden tunnistaminen
- Kannustus itsenäiseen pohdintaan
- Luottamuksellisuus

Tiedossa on...

- Nuorten näkemykset omasta elämästä ja siihen liittyvistä tekijöistä heijastavat heidän lähipiirissänsä, vanhemmilta, kavereilta, opettajilta ja ohjaajilta opittuja, kuultuja ja koettuja asioita.
- Nuoret ovat oppineet käyttämään tiettyjä käsitteitä ja toimintamalleja sekä arvottamaan asioita tietyllä tavalla.
- Jokaisessa yhteisössä elää odotuksia liittyen siihen, miten elämän tulisi edetä ja mikä on hyväksyttyä.
- Ympäristö ja sieltä saatavat resurssit, sekä rajoitukset, vaikuttavat nuoren mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämänkulkuun.

(Toiviainen 2019, 34–39)

Potentiaalipolku.fi

- Avaa sovellus puhelimellasi tai tietokoneella ja vastaa esitettyihin (30) väittämiin:

www.potentiaalipolku.fi

- Tutustu myös Tietopakettiosioon
- Kirjaa muistiin mieleesi nousseita ajatuksia ja kysymyksiä
- Aikaa käytettävissä testaukseen 15 min

→ Yhteinen keskustelu ja palautteet

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Väittämien teoriatausta

- Tara Yosson (2005) teoria:
  - Hän on tunnistanut kuusi pääomaa (kykyä), joita nuori tarvitsee ”selviytymiseen” ja alistavien voimien vastustamiseen
- Sanna Toiviaisen väitöskirja 2019:
  - Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa? Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus

Sitkeys

- Tahdonvoima ja periksiantamattomuus suurtenkin vastoinkäymisten edessä. Kyky edetä määrätietoisesti kohti omaa tavoitetta.

Toiviainen, S. 2019, 38–39

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Navigointi

- Tarkoittaa kaikkia niitä tietoja ja taitoja, jotka mahdollistavat navigoinnin monimutkaisissakin instituutionaalisissa rakenteissa, esim. kyky hyödyntää erilaisia tuki- ja ohjauspalveluita.

Toiviainen, S. 2019, 38–39

Sosiaalinen

- Sosiaalinen pääoma tarkoittaa ihmisiä ja verkostoja. Sellaisia henkilöitä, jotka voivat tukea etenemisessä kohti tavoitetta.

Toiviainen, S. 2019, 38–39

Kommunikatiivinen

- Taito kommunikoida ihmisten kanssa, kohdata ja olla vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Toiviainen, S. 2019, 38–39

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Perhe

- Perheestä saatava tuki ja huolenpito. Positiivinen pääoma silloin, kun opiskelija voi luottaa, että perhe auttaa ja tukee häntä.

Toiviainen, S. 2019, 38–39

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Vastustus

- Kyky olla hyväksymättä eriarvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta, sekä valmius puolustaa omaa identiteettiä.

Toiviainen, S. 2019, 38–39

Hankkeen tuottamat materiaalit löydät osoitteesta:

<https://www.potentiaalihanke.fi/materiaalit/>

Sivuilla myös Potentiaalipolun opettajan&ohjaajan ohje.

(Peruskoulun) opotunnin materiaalipaketti

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Tunnin tavoite ja sisällöt

- Tavoitteena on saada oppilaat pohtimaan mielikuviaan/käsityksiään eri ammanteista ja niissä tarvittavista osaamisista sekä omiin valintoihin vaikuttavista asioista.
- Puretaan ajatusta osaamisten ja työtehtävien kytkeytymisestä sukupuoleen tai yksilön ominaisuuksiin (esim. ikä, fyysiset ominaisuudet)
- Sisältö 45 min:
  - Teeman ajatteluun herättelevä video (vaihtoehtoja, kesto 2-4 min.)
  - Osaamisiin liittyvä harjoitus (3 vaihtoehtoa)
  - Kahoot! äänestys & purkukeskustelu (äänestys on osa purkua)

Virittely: katsotaan video

- **Meidän tulevaisuus, osa 3: sukupuolten tasa-arvo** (UNICEF, 2017) 3:35 min:
<https://youtu.be/W1M0OLDR-DE>
  - nuorten itsensä tekemä video sukupuolistereotyyppioista ja koulutusvalinnoista
  - video on kotikutoinen ja nuoret ovat olleet tekemässä sitä: Roni Bäck esittää siinä todella karikatyyristä opoa ja liioiteltuja tilanteita

Muita videoita

- Potentiaali-hankkeen Myytit myttyyn -videot
- Unelmoi isosti -videosarja (Turun, Espoon ja Vantaan kaupungit, 2021) 2:08 min: https://youtu.be/WEAk_-Rtduo
- Potentiaali-hankkeen suosituksia (YouTube –soittolista):
<https://youtube.com/playlist?list=PLenFgk0I6WrP-IxRhIWU3ruAV3h7A00qs>

Potentiaali-hanke.fi

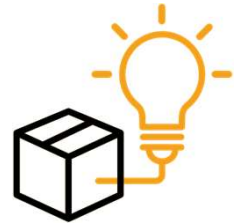

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Potentiaali-hankkeen -videot

1. Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:
Riko kaava, <https://youtu.be/mpEzackF1eI>
2. Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:
Näe pintaa syvemmälle, <https://youtu.be/FBGLTtc0qvM>
3. Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:
Isona sinusta tulee sinä, <https://youtu.be/BQDaG1iFmyo>

1. Tehtävä: osaamiset ja työtehtävät

Tavoitteena on keksiä tiettyjen osaamisten ympärille mahdollisimman monta työtehtävää tai ammattia. Jos tehdään kisana, niin eniten keksinyt joukkue voittaa (esim. 4 hengen joukkueet)

1. Kirjaa seuraavat osaamiset omille lapuilleen ja sijoita ne luokan seinille/pöydille (jätä tilaa ympärille):

Osaamisia:

- sorminäppäryys
- ongelmanratkaisu
- tiimityöskentely
- järjestelmällisyys
- digitaidot
- asiakaspalvelutaidot

Etäopetuksessa voidaan käyttää esim.

Flingaa: <https://edu.flinga.fi/s/E5ENYL8>

(esimerkki)

Osaamiset ja työtehtävät...ohjeistus jatkuu

2. Jokainen saa paljon (tarra)lappuja ja aikaa esim. 5 minuuttia **keksiä niin monta työtehtävää** eri osaamisiin liittyen kuin ehtii (eli missä eri työtehtävissä tarvittaisiin näitä osaamisia, jotka lapuilla on).

Etäopetustoteutuksessa kirjaaminen tehdään suoraan Flingaan/muualle (bonus: keksitkö yhtään tulevaisuuden työtehtävää?)

3. Jokainen vie lappunsa seinälle/pöydälle ja lopputulosta tarkastellaan yhdessä keskustellen: minkälainen kirjo **tehtäviä** saatiin aikaan?
4. Purkukeskustelu Kahoot! -äänestyksen jälkeen (kysymyksiä ohjeiden lopussa)

Osaamisia ja tehtäviä

sorinäppäryys

digitaidot

Pikaohje

Voit kirjata työtehtäviä/ammatteja tekstinä ylälaidan valikon avulla. Kirjoita asia tekstikenttään ja paina 'Send'.

Voit muokata omaa tuotostasi aktivoimalla sen ja tekemällä muutokset ylälaidan tekstikentässä. Muista vahvistaa 'Edit'-komennolla.

Lisätyäsi tehtävän/ammatin raahaa se valitsemasi osaamisen lähelle

Saat liikutettua taustaa vetämällä ja muutettua kokoa oikean alakulman painikkeilla

asiakaspalvelutaidot

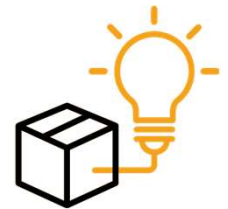
tiimityöskentely

järjestelmällisyys

ongelmanratkaisu

2. Tehtävä: ammatit ja osaamiset

Tavoitteena on miettiä, mitä osaamisia erilaisissa työtehtävissä/ammateissa tarvitaan.

1. Kirjaa seuraavat ammatit omille lapuilleen ja sijoita ne luokan seinille/pöydille (jätä tilaa ympärille):

Ammatteja

- Opettaja
- Ravintolatyöntekijä
- Rekkakuski
- Terveystenhoitaja
- Ohjelmoija
- Puutarhuri

Etäopetuksessa voidaan käyttää esim.

Flingaa: <https://edu.flinga.fi/s/EBP5C57>

(esimerkki)

Ammatit ja osaamiset jatkuu...

2. Jokainen saa paljon tarralappuja ja aikaa esim. 5 minuuttia **keksiä mitä osaamista näissä työtehtävissä vaaditaan?** (Huom! Oikeita tai vääriä vastauksia ei ole)

Etäopetustoteutuksessa kirjaaminen tehdään suoraan Flingaan/muualle.

3. Jokainen vie lappunsa seinälle/pöydälle ja lopputulosta tarkastellaan yhdessä keskustellen: minkälainen kirjo **osaamisia** saatiin aikaan?
4. Purkukeskustelu Kahoot! –äänestyksen jälkeen (kysymyksiä ohjeiden lopussa)

3. Tehtävä: tulevaisuuden työtehtävät ja osaamiset

Tavoitteena on miettiä, mitä osaamisia erilaisissa (tulevaisuuden) työtehtävissä/ammateissa tarvitaan.

1. Kirjaa seuraavat tulevaisuuden ammatit omille lapuilleen ja sijoita ne luokan seinille/pöydille (jätä tilaa ympärille):

Etäopetuksessa voidaan käyttää esim. Flingaa: <https://edu.flinga.fi/s/EBP5C57> (esimerkki)

Tulevaisuuden ammatteja:

- Yhteisöllisyysuunnittelija
- Virtuaaliopas
- Itsepalvelukioskipäällikkö
- Biosalapoliisi
- Faktantarkistaja
- Kaupunkiviljelijä

Tulevaisuuden työtehtävät jatkuu...

2. Jokainen saa paljon tarralappuja ja aikaa esim. 5 minuuttia **keksiä mitä osaamista näissä työtehtävissä vaaditaan?** (oikeita tai väärä vastauksia ei ole)

Etäopetustoteutuksessa kirjaaminen tehdään suoraan Flingaan/muualle.

3. Jokainen vie lappunsa seinälle/pöydälle ja lopputulosta tarkastellaan yhdessä keskustellen: minkälainen kirjo **osaamisia** saatiin aikaan?
4. Purkukeskustelu Kahoot! -äänestyksen jälkeen (kysymyksiä ohjeiden lopussa)

Kahoot! -äänestys & purkukeskustelu

- Oppilailla pitää olla käytössään älypuhelin, tabletti tai tietokone ja verkkoyhteys.
- Kahoot! -äänestys toimii purkukeskustelun virittäjänä: tarkoitus on, että tehdyt tehtävät ja Kahootin kysymykset virittävät oppilaita pohtimaan suhdettaan omiin koulutushaaveisiin, osaamisiin ja osaamisen kehittämiseen.
- Kahootissa voi valita monta eri vastausvaihtoehtoa
- Ensin tehdään Kahoot ja sen jälkeen keskustellaan tehtävien ja äänestyksen herättämistä ajatuksista.
- Oppilaat näkevät myös mitä muut ryhmän jäsenet ajattelevat samoista kysymyksistä (vastaukset voi antaa nimimerkillä).

Potentiaalihanke.fi

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kahoot! -äänestys & purkukeskustelu

- **Kahoot-äänestyksen osoite:** <https://create.kahoot.it/share/potentiaali-hankkeen-opotunti-1/e5882714-2c38-46fb-8af3-c8d7f42653d9>
- Jos Kahoot! on vieras, ks. erillinen ohjeistus (OSATA-ohje): https://osata.fi/wp-content/uploads/2018/08/OSATA_Sampo_Kahoot.pdf
- Mikäli et ole ennen käyttänyt Kahootia oppilaiden kanssa, muista varata aikaa ohjeistukseen ja testaukseen.
- Mikäli Kahootia tai muuta äänestysvälinettä ei ole mahdollista käyttää, voitte käydä läpi kysymykset erikseen ja keskustella niistä
  - huomioi, että osa oppilaista ei välttämättä halua vastata kaikkiin kysymyksiin muiden kuullen
  - voidaan toteuttaa vaikka käsiäänestyksellä

Onko koulutushaaveitasi joskus kyseenalaistettu?

Next

Show media

End game

▲ Ei 50%

◆ Kyllä, koulussa 50%

● Kyllä, kaveripiirissä 0%

■ Kyllä, kotona 50%

1/4

Game PIN: 9296350

Vipuvoimaa
EU:lta
2014-2020

Äänestyskysymykset

Kahootissa kysyttävät kysymykset purkukeskusteluun virittäjäksi:

1. Onko koulutushaaveitasi joskus kyseenalaistettu?
- vaihtoehdot: ei, kyllä koulussa, kyllä kotona, kyllä kaveripiirissä
2. Mistä osaamisia voi hankkia?
- vaihtoehdot: koulutus, harrastukset, työ, koti
3. Onko työtehtävissä väliä sukupuolella, fyysisillä ominaisuuksilla, iällä tms?
- vaihtoehdot: ei ole, on joissain, on monissa, en ole ajatellut asiaa aiemmin
4. Miten osaamisia voi hankkia eri-ikäisenä?
- vaihtoehdot: saman alan jatkokoulutuksesta, työstä, harrastuksista, toisen alan koulutuksesta

Loppukeskustelua videosta ja äänestyksestä

- Video: oliko ihan tyhmä vai upposiko? Miksi?
- Äänestys: oliko ihan tyhmä vai upposiko? Miksi?
- Oliko sopivan pitkä aika antaa vastaukset?
- Syntyikö keskustelua/kommentteja ohjaamisesta, koulutusvalinnoista, sukupuolesta tai valintoihin vaikuttavista asioista?
- Lisäkysymyksiä:
  - Millaisesta osaamisesta tai taidoista on hyötyä sekä nyt että tulevaisuudessa?
  - Mistä niitä voi hankkia tai miten niitä voi kehittää?

Videot

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Potentiaali-hankkeen -videot

1. Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:
Riko kaava, <https://youtu.be/mpEzackF1eI>
2. Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:
Näe pintaa syvemmälle, <https://youtu.be/FBGLTtc0qvM>
3. Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:
Isona sinusta tulee sinä, <https://youtu.be/BQDaG1iFmyo>

Videosuosituksset

Listaus videoista, joissa käsitellään koulutus- ja ammatinvalintoja, stereotypioita, sukupuolta, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja normeja.

Videoissa esitellään lisäksi erilaisia ammatteja ja urapolkuja:

<https://youtube.com/playlist?list=PLenFgk0I6WrP-IxRhIWU3ruAV3h7A00qs>

Muita menetelmiä

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Muita hankkeessa tuotettuja

- Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen opetus ja ohjaus opiskelijan polulla -malli
- Potentiaali-hanke suosittelee -videolista & keskustelukysymykset
- Osallistava työpajamalli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteemojen käsittelyyn oppilaitoksissa
- Yhdenvertaisuus opetuksessa ja ohjauksessa -verkkokurssi
- Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää sanastoa:
<https://www.potentiaalihanke.fi/sanasto/>

Yksittäisiä harjoituksia:

- Malli turvallisemman tilan periaatteiden luomiseen oppilaitoksissa ja organisaatioissa
- Teflon-testi (etuoikeuksien ja normien pohdintaan)
- Käsitteet tutuksi (tulossa)
- Tietoa segregatiosta oppitunneille (tulossa)

www.potentiaalihanke.fi/materiaalit/

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Muita hyviä materiaaleja

- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Seta ry, Suomen Lukiolaisten Liitto SLL ry, Finlands Svenska (2013) *Älä olet! Normit Nurin! -opas. Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä.* Seta ry. https://www.dropbox.com/s/bfgw8cddd30vtpk/NORMIT_NURIN.pdf?dl=0%C2%A0https://seta.fi/2013/12/11/jarjestot-vaativat-yhdenvertaisuuden-vallankumouksen-oppilaitoksiin/
- Tasa-arvo pelissä. Työkalu reilumpaan asiakas kohtaamiseen -nettipeli asiakastyöhön: <http://www.espooli.fi/tasaarvopelissa>
- CONNEXT for inclusion. Empowerment through game-based learning! <http://www.connexforinclusion.eu/>
- Sinä Osaat! -hankkeen materiaalit ohjaajille: <https://www.sinaosaat.fi/opettajille>
- Kaikkien amis -hankkeen materiaalit (suomeksi ja ruotsiksi!): <https://kaikkienamis.fi/>
- Peliklaani – Osallisuutta luovilla ja pelillisillä menetelmillä: <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/peliklaani-osallisuutta-luovilla-ja-pelillisilla-menetelmilla/>
- Niittymäki, H. (2021) Ihmisiksi elämisen taito. Umpihanki.
- Abdulkarim, M. (2019) Maailman paras koulu teki identiteetistäni ongelman. YLE 2.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10943147>
- TV 2 | All That We Share (2017) <https://www.youtube.com/watch?v=jD8tjhVO1Tc>
- Video rasmin eri muodoista: Four I's of Oppression (Eliana Pipes, 2016) <https://www.youtube.com/watch?v=3WWyVRo4Uas>
- Miten toimia antirasistisesti: <https://yhdenvertaisuus.fi/arjen-antirasistiset-teot>
- Dived-hankkeen kieli- ja kulttuuritietoisuuden opetuksen kuvakortit: <http://dived.fi/wp-content/uploads/2019/05/korttisarja-dived-logolla.pdf>
- Kulttuuria kaikille palvelun oppaita moninaisuuden huomioimiseen: http://www.kulttuuriaikakille.fi/moninaisuus_oppaat_ja_tietopakettit_kaikki
- SETA:n materiaalit opettajille: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/ammattilaisille/opetusala/>
- Karvinen, M. (2021) Sateenkaari oppilaitoksessa. Opas sateenkaarevasta yhdenvertaisuudesta ja turvallisemmasta toimintakulttuurista. Seta ry 2021. <https://seta.fi/tue/kouluopas/>

Yhteenveto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Koulutusta tarjolla!

- **Tilaa koulutus omaan työyhteisösi tai alueen toimijoille 2022!**
Yhteyshenkilö: Sari Miettinen, etunimi.sukunimi@utu.fi
- **Seuraa hanketiedotusta, tilaa uutiskirje:**
<https://www.potentiaalihanke.fi/yhteystiedot/tilaa-utiskirje/>

Potentiaalihanke

PotentiaaliH

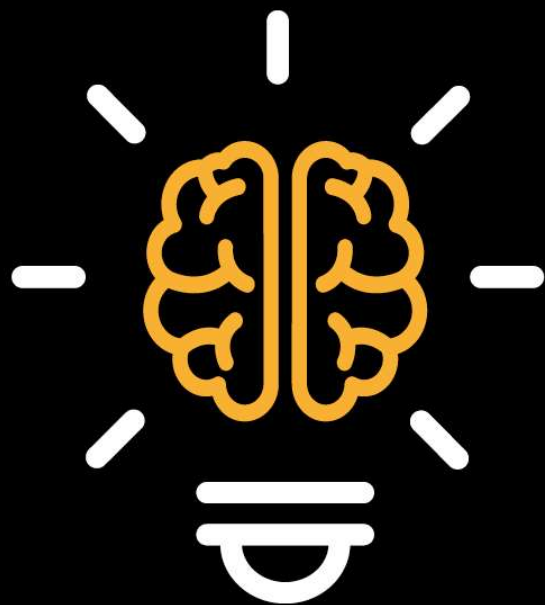

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Lähteitä ja materiaaleja

- Honkala, S., Lempinen, M., Nousiainen, K., Onwen-Huma, H., Salo, A. & Vacker, R. (2019) *Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella*. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2019:4a. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/mukana_tasa-arvo_ja_yhdenvertaisuustyö_toisella_asteella.pdf (haettu 3.12.2021).
- Jänkälä, J-P (2020) Hyvä suunnittelu edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Potentiaali-hanke. <https://www.potentiaalihanke.fi/tayv-suunnittelu/> (haettu 3.12.2021).
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. (2015) *Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolen tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa -opas*. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji_0.pdf (haettu 9.12.2021)
- Laukkanen, Anu & Miettinen, Sari & Elonheimo, Aino-Maija & Ojala, Hanna & Sarema, Tuija (toim.) (2018) *Feministisen pedagogiikan ABC – Opas ohjaajille ja opettajille*. Tampere: Vastapaino.
- Lönn, H. & Patama, P. (2015) *Käsikirja ei-tyypillisten valintojen tukemiseen. Ammatillisen segregaatoin vähentäminen työ- ja elinkeinotoimiston keinoin -opas*. Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM oppaat ja muut julkaisut 13/2015. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74980/TEM_opas_13_2015_Kasikirja_eityypillisten_valintojen_tukemiseen_27082015.pdf (haettu 3.12.2021)
- Michelsson, Riikka (2021): Miten dialogitaidot tukevat yhdenvertaisuutta opetuksessa ja ohjauksessa? *Elinikäisen ohjauksen verkkolehti Elo*, JAMK ammatillisen opettajakorkeakoulun verkkolehti. Julkaistu 25.2.2021. <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2021/02/25/miten-dialogitaidot-tukevat-yhdenvertaisuutta-opetuksessa-ja-ohjauksessa/> (haettu 3.12.2021)
- Opetushallitus (2020) Koulun tehtäviin kuuluu edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta – lakisääteisistä velvoitteista tarvitaan lisää tietoa. Tiedote. 22.10.2020. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/koulun-tehtaviin-kuuluu-edistaa-tasa-arvoa-ja-yhdenvertaisuutta-lakisaateisista?fbclid=IwAR1avD8dCG55gyHhhr-k19-o1DP3Ki8fAS4nVrEbT88k7RQMuoaelg0Cmkw> (haettu 25.11.2021).
- Okkolin, M.-A. (toim.) (2020) *Tasa-arvokompassi – Työkalu tasa-arvo- ja Yhdenvertaisuustyöhön varhaiskasvatuksessa*. Rauhankasvatusinstituutti. https://rauhankasvatus.fi/wp-content/uploads/2021/08/Tasa_arvokompassi-lukio.pdf (haettu 25.12.2021).
- Pirola, E. (2016) *Koulu vailla vertaa! Opas yhdenvertaisuussuunnitteluun*. Rauhankasvatusinstituutti RKI ry. <https://maailmankoulu.fi/koulu-vailla-vertaa/> (haettu 3.12.2021).
- Rusanen, T. & Halonen, L. (2021) Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien kehittäminen edellyttää opiskelijoiden aktiivista osallisuutta ja kokonaisvaltaista tilannekartoitusta. *ePooki*. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 32. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202101293247> (haettu 25.11.2021).
- Toiviainen, S. (2019) *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöllistä elämänhallintaa. Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 217, Tiede. Nid. 212 s. KL 38.
- Yosso, Tara J. (2005) Whose culture has capital? A critical race theory discussion of community cultural wealth. *Race Ethnicity and Education* 8 (1), 69–91.

Anna eväät tulevaisuuteen.

Jokaisessa on potentiaalia.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kiitos.

www.potentiaalihanke.fi

Potentiaali

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020